

٨٤

إِنْ لَمْ يُطَقْ أَحَدٌ مِنَّا ضَمَانَ غَدٍ
فَطَبَّ بِذَا الْوَقْتِ نَفْسًا وَأَنْتَعَشَ كِبَدًا
وَأَشْرَبَ عَلَى ضَوْءِ ذَا الْبَذْرِ الْمُنِيرِ فِكْمِ
يُخَيِّئُ بَعْدُ وَمِنَّا لَا يَرَى أَحَدًا

٨٥

لَنْ جَالَسْتَ مِنْ تَهْوَاهُ عُمْرًا
وَذُقْتَ جَمِيعَ لَذَاتِ الْوُجُودِ
فَسَوْفَ تَفَارِقُ الدُّنْيَا كَأَنَّ
الَّذِي شَاهَدْتَ حُلْمًا فِي هُجُودِ

٨٦

لَا تَخْشَ حَادِثَةَ الزَّمَانِ فَإِنَّهَا
لَيْسَتْ بِدَائِمَةٍ عَلَيْنَا بِرَمْدَا
وَأَغْنَمَ قَصِيرَ الْعُمُرِ فِي طَرْبٍ وَلَا
تَعَزَّنْ عَلَى أَمْسٍ وَلَا تَخْشَ الْغَدَا

— ٣٢ —

التغزيب

۸۴

ابر آمد و باز بر سر سبزه گریست
بی بادهء ارغوان نمیاید زیست
این سبزه که امروز تماشاگاه ماست
تا سبزهء خاک ما تماشاگاه کیست

۸۵

چون عهده نمیشود کسی فردارا
حالی خوش کن تو این دل شیدارا
می نوش بنور ماه ای ماه که ماه
بسیار بـتـاـبـد و نیابد مارا

۸۶

با یار اگر نشسته باشی همه عمر
لذات جهان چشیده باشی همه عمر
هم آخر عمر رحلت باید کود
خوابی باشد که دیده باشی همه عمر

٨٧

عَادَ السَّحَابُ عَلَى الْخَمَائِلِ بَاكِيًا
فَالْعَاشُ لَا يَصْفُو بِدُونِ الصَّرْحِ
هَذِي الرِّيَاضُ الْيَوْمَ مُنْتَزَةٌ لَنَا
فَلَمَنْ رِيَاضُ رُفَاتِنَا هِيَ فِي غَدٍ

٨٨

أَرَى أَنَا عَلَى الْغُبَرَاءِ قَدْ هَجَدُوا
وَمَعَشَرَ أَمَتِ أَطْبَاقِ الثَّرَى رَقَدُوا
وَأِنْ نَظَرْتُ لِصَحْرَاءِ الْفَنَاءِ أَرَى
قَوْمًا تَوَلَّوْا وَقَوْمًا بَعْدُ لَمْ يَرِدُوا

٨٩

إِجْلِسْ إِلَى الرَّاحِ تَبْلُغْ مُلْكَ مَحْمُودٍ
وَأَصْغِ لِلْعُودِ تَسْمَعْ لَحْنَ دَاوُدَ
دَعْدِ كَرَّمَالْمَ يَعْنِي أَوْ مَا أَتَى وَمَضَى
وَالْآنَ فَاهَا فِهَذَا خَيْرُ مَقْصُودٍ

— ٣٣ —

التقريب

۸۷

از حادثهء جهان آینده مترس
وازه رچه رسد چونیست پاینده مترس
این یکدمه عمر را غنیمت بشمار
از رفته میندیش وز آینده مترس

۸۸

بر مفرش خاک خفتگان میبینم
در زیر زمین نهفتگان میبینم
چندانکه بصرای عدم مینگرم
نا امدگان و رفتگان میبینم

۸۹

با باده نشین که ملک محمود اینست
وازه چنگ شنو که لحن داود اینست
از نآمد و رفته دیگر یاد مکن
حالی خوش باش زانکه مقصود اینست

٩٠

إِنَّ الْأَلَى بَلَّغُوا الْكَدَّ وَأَصْبَحُوا
مَا بَيْنَ صَعْبِهِمْ سِرَاجَ النَّادِي
لَمْ يَكْشِفُوا حَلَاكَ الدِّيَابِ بَلْ حَكُوا
أَسْطُورَةً ثُمَّ أَنْشَوْا لِرُقَادِ

٩١

أَيْنَ سَمَائِي فِي فَصْلِ الرَّبِيعِ رَشَا
فِي الرِّوْضِ كَأَسَادِهَا قَاتِلُ الْكَيْدَا
« وَإِنْ يَكُنْ لَمْ يَرُقْ هَذَا الْمَقَالُ فَنِي »
فَا لَكَ يَفْضَلُنِي إِنْ أَذْكَرُ الْخُلْدَا

٩٢

يَا رَبِّ إِنَّكَ ذُو لُطْفٍ وَذُو كَرَمٍ
فَفِيمَ لَا يَدْخُلَنَّ الْمَذْنِبُ الْخُلْدَا
مَا الْجُودُ إِعْطَاءُ دَارِ الْخُلْدِ مُتَقِيَا
إِنَّ الْعَطَاءَ لِأَصْحَابِ الذُّنُوبِ نَدَى

— ٣٤ —

التعريض

۹۰

آنانکه محیط فضل واداب شدند
واز جمع کمال شمع اصحاب شدند
ره زین شب تاریک نبردند برون
گفتند فسانهء ودر خواب شدند

۹۱

در فصل بهار اگر بتی حو سرشت
پر می قدحی بمن دهد بر لب کشت
هر چند بنزد خلق این باشد زشت
سگ به زمن ار دیگر کنم یاد بهشت

۹۲

ای رب تو کریمی و کریمی کرمست
عاصی زچه رو برون زباغ ارمست
با طاعتم ار بیخشی این نیست کرم
با معصیتم اگر بیخشی کرم است

٩٣

بِحَبْلِ الْأَمَلِ أَفْنَيْتُ عُمْرِي
دُونَ أَنْ أَبْلُغَنَّ يَوْمًا مُرَادًا
أَنَا أَخْشَى أَنْ لَا يُسَاعِدَنِي الْعَمَلُ
رُ لِأَشْفِي مِنْ الزَّمَانِ الْفَوَادَا

٩٤

بِثَلَاثِ عَقْلٍ لِلْسَّعَادَةِ طَالِبُ
مَدَى كُلِّ يَوْمٍ نُصْحَهُ وَبُرْدَدُ
أَلَا أَغْنَمُ قَصِيرَ الْعُمُرِ لَسْتُ بِنَبْتَةٍ
تَعُودُ فَتَنْمُو بَعْدَ مَا هِيَ تُحْصَدُ

٩٥

أَلَا إِنَّ مِنْ زَانُوا الْوُجُودِ بِخَلْقِهِمْ
أَتَوْا وَتَوَلَّوْا ثُمَّ يَأْتُونَ مِنْ بَعْدُ
فَكَمْ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ خَلْقٌ وَأَنْفُسُ
فَعْبِي إِيَّاهَا أَلْكَوْنِ مَا بَقِيَ الْفَرْدُ

- ٣٥ -

۹۳

دا دم بامید زندگانی بر باد
 نابوده ز عمر خویشتن روزی شاد
 ز آن میترسم که عمر امانم ندهد
 چندانکه ز روزگار بستانم داد

۹۴

این عقل که در ره سعادت پوید
 روزی صد بار خودترا میگوید
 دریاب تو این یکدمه وقت که نه
 آن تره که بدروند و دیگر روید

۹۵

آنها که فلک دیده دهر آرایند
 آیند و روند و باز باد دهر آیند
 در دامن آسمان و در جیب زمین
 خلقیست که تا خدا نمیرد زایند

٩٦

دَعِ ذِكْرَ أَمِيرٍ فَهُوَ قَدْ مَرَّ وَدَعِ
ذِكْرَ غَدٍ فَإِنَّهُ مَا وَرَدَا
لَا تُنَنَّ فِيهَا لَمْ يَرِدْ وَمَا مَضَى
وَأَشْرَبَ لَيْلًا يَذْهَبُ الْعَبْرُ سُدًى

٩٧

لَسْتُ لِدَيْرٍ صَالِحًا كَلَّا وَلَا لِمَسْجِدٍ
أَنَّهُ أَذْرَى بَشَرِي كَوْنٌ مِنْهُ جَسَدِي
لَا دِينَ أَوْ دُنْيَا وَلَا أَرْجُو الْجَنَانَ فِي غَدٍ
كَمُوسٍ دَمِيمَةٍ أَوْ كَفَقِيرٍ مُلْعِدٍ

٩٨

لَيْلًا كُنَّا تَجْرِي السَّمَاءُ وَمَا لَهَا
إِلَّا أَغْيَالُ نَفُوسِنَا مِنْ مَقْصِدٍ
إِجْلِسْ بِزَاوِي الرُّوضِ وَأَرْتَشِفِ الطَّلَا
فَالرُّوضُ يَنْبُتُ مِنْ ثَرَانَا فِي غَدٍ

— ٣٦ —

روزي که گذشت از او دیگر یاد مکن
 فردا که نیامده است فریاد مکن
 بر نامده و گذشته بنیاد منه
 بی باده مباش و عمر بر باد مکن

نه لایق مسجدم نه در خورد کنشت
 ایزد داند گل مرا از چه سرشت
 نه دین و نه دنیا و نه امید بهشت
 چون کافر درویشم و چون قحبهء زشت

این چرخ فلک بهر هلاک من و تو
 قصدي دارد بجان پاک من و تو
 بر سبزه نشین بیا که بس دیر نماند
 تا سبزه برون دمد ز خاک من و تو

٩٩

كَأَلَمَاءٍ فِي النَّهْرِ أَوْ كَالرَّيْحِ وَنَسْطَفَلَا
الْأَمْسُ مِنْ عُمْرِنَا وَلَى وَلَمْ يَعُدْ
يَوْمَانِ مَا عِشْتُ لَا أُعْنَى بِأَمْرِهَا
يَوْمٌ تَوَلَّى وَيَوْمٌ بَعْدُ لَمْ يَرِدْ

١٠٠

إِنَّ ذَلِكَ الْقَصْرَ الَّذِي زَاخَمَ الْأُفُقَ
وَاخَرَّتْ لَهُ الْمُلُوكُ سُجُودًا
هَتَفَ الْوَرَقُ فِي ذُرَاهُ يُنَادِي
أَيْنَ مَنْ صَيَّرُوا الْمُلُوكَ عِبِيدًا

١٠١

أَقْطُفْ وَعَاقِرْ كَأَسْهًا مَعَ شَادِنٍ
كَالسَّرْوِ قَدًّا وَالزُّهُورِ خُدُودًا
فَسَيَغْتَدِي كَالْوَرْدِ مِنْ كَفِّ الرَّدَى
ثَوْبُ الْحَيَاةِ مُخَضَّبًا مَقْدُودًا

— ٣٧ —

چون آب بجویبار و چون باد بدشت
روز دیگر از عمر من و تو بگذشت
تا من باشم غم دو روزه نخورم
روزي که نیامده است روزي که گذشت

آن قصر که بر چرخ همی زد پهلوی
بر درگاه او شهبان نهادندی رو
دیدیم که بر کنگره اش فاخته
بنشسته و میگفت که کوکو کوکو

باسر وقدي تازه تر از خرمن گل
از دست مده جام می و دامن گل
ز آن پیش که ناگه شود از گرگ اجل
پیراهن عمر تو چو پیراهن گل

١٠٢٠٠

مَنْفَعُ الدَّهْرِ مَجْنِي وَلَا
يَزِيدُ شَأْنًا رَحِيلِي غَدًا
مَا سَمِعْتُ أَذْنَايَ مِنْ قَائِلٍ
مَنْفَعُ ذَا الْعَيْشِ وَجَدْوَى الرَّذَى؟

١٠٣٠٠

سُرُورُ حَشَا يَفُوقُ لَدَيَّ أَجْرًا
عَلَى تَعْمِيرِ أَتْحَاءِ الْوُجُودِ
وَجَعِلَ الْخَيْرَ بِالْإِحْسَانِ عَبْدًا
أَرَاهُ بِفُوقِ تَحْرِيرِ الْعَبِيدِ

١١٤

لِلنَّجْمِ يَعْلمُ زَفِيرِي كُلَّ دَاجِيَةٍ
وَسَيْلُ دَمْعِي يَمُدُّ الْبَحْرَ فِي مَدَدٍ
فَدَقُلْتُ لِي يَوْمَ تَحْسُوا الرَّاحَ بَعْدَ غَدٍ
لَعَلَّ عُمْرِي لَا يَمْتَدُّ بِي لِغَدٍ

۱۰۲

از آمدنم نبود گردون را سود
وز رفتن من جاه و جلالش نفزود
وز هیچ کسی نیز دو گوشم نشنید
زاین آمدن و رفتن ما سود چه بود

۱۰۳

گر روی زمین بجمله آباد کنی
چندان نبود که خاطری شاد کنی
گر بنده کنی بلفظ آزادیر
به زآنکه هزار بنده آزاد کنی

۱۰۴

شب نیست که آه من بجوزا نرسد
واز گریهء من سیل بدریا نرسد
گفتی من و تو باده خوریم پس فردا
شاید که مرا عمر بفردا نرسد

١٠٥

خَلَّ الْأَهْنَاءُ فَعَمُرْنَا نَفْسٌ وَمِنْ
جَمَشِيدَ ذَرَاتِ الثَّرَى وَقَبَادِ
لَيْسَ الْوُجُودُ وَعُمُرُنَا الْفَائِي سِوَى
وَيْثٍ وَتَضْلِيلِ وَحِيلِ رُقَادِ

١٠٦

قَالَ شَيْخٌ لِمُوسَى أَنْتَ سَكْرَى
كُلَّ أَنْ يَصَاحِبَ أَكٍ وَجَدُ
فَأَجَابَتْ إِيَّيَا كَمَا قُلْتَ لَكِنْ
أَنْتَ حَقًّا كَمَا لَدَى النَّاسِ تَبْدُو ؟

١٠٧

دَعِ كُلَّ قَلْبٍ لَمْ يُمَارِجْهُ الْهَوَى
أَحْوَاهُ دَيْرٌ أَمْ حَوَاهُ مَسْجِدُ
وَيَدْفَنُ الْعُشَّاقِ مَنْ خُطَّ أَسْمُهُ
لَمْ يَعْنِهِ خُلْدٌ وَنَارٌ تُوقَدُ

— ٣٩ —

۱۰۵

شادي مطلب که حاصل عمر دمي است
هر ذره ز خاک کيقبادي و جمعي است
احوال جهان و عمر فاني و وجود
خوابي و خيالي و فريبي و دمي است

۱۰۶

شيخي بزني فاحشه گفتا مستي
هر لحظه بدام ديگري يا بستي
گفتا شيخا هر آنچه گوئي هستم
اما تو چنانکه مينمائي هستي

۱۰۷

هر دل که دراو مهر محبت نسرشت
خواه اهل سجاده باش خواه اهل کنشت
در دفتر عشق نام هر کس که نوشت
آزاد زدوزخست و فارغ ز بهشت

١٠٨

يَا صَاحِبَ الدَّلِّ هَذَا الْفَجْرُ لَاحَ فَقُمْ
وَعَنِّ وَأَشْرَبْ وَأَطْفِئِ حُرْقَةَ الْكَيْدِ
فَمَنْ تَرَاهُمْ هُنَا لَنْ يَلْبَثُوا أَمَدًا
وَلَنْ يَعُودَ مِنَ الْمَاضِينَ مِنْ أَحَدٍ

١٠٩

أَلْمَالُ إِنْ لَمْ يَغْدُ ذُخْرًا أُولَى الْبُهِىِ
فَالْفَاقِدُونَ لَهُ يَعِيشُ أَنْكَدِ
أَضْحَى النَّفْسُ مَطَارِقًا مِنْ فِتْنِهِ
وَالْوَرْدُ يَضْحَكُ لِاقْتِنَاءِ الْعَسْجِدِ

١١٠

كَأَنَّ هَذَا الْكَوْزُ مِثْلِي عَاشِقًا
وَالْهَافِي صِدْغٍ ظِيٍّ أَغِيدَ
وَأَرَى عُرْوَتَهُ كَأَنَّ يَدًا
طَوَّقَتْ جِيدَ حَيْبٍ أَجِيدَ

— ٤٠ —

۱۰۸

وقت سحراست خیز ای مایه ناز
نرمک نرمک باده خور و چنگ نواز
که آنها که بجایند نپایند کسی
و آنها که شدند کس نمیآید باز

۱۰۹

سیم ارچه نه مایه خردمندان است
بی سیمان را باغ جهان زندان است
از دست تهی بنفشه سر بر زانوست
واز کیسه زردهان گل خندان است

۱۱۰

این کوزه چومن عاشق زاری بوده است
در بند خم زلف نگاری بوده است
این دسته که بر گردن او میبینی
دستیست که بر گردن یاری بوده است

١١١

تَسْأَلُنِي مَا هَذِهِ النَّفْسُ إِنْ أَقْلُ
حَقِيقَتُهَا يَضْفُو الْكَلَامُ وَيَمْتَدُّ
هِيَ النَّفْسُ مِنْ بَحْرِ بَدَتْ ثُمَّ إِنَّهَا
تَغِيبُ بِذَلِكَ الْبَحْرِ يَا صَاحِبَ مِنْ بَعْدُ

١١٢

قَضَيْنَا وَلَمَّا نَقِضْ وَأَسْفَى الْمُنَى
وَمِنْ جَلْ ذِي الزَّرْقَاءِ لَجَّ بِنَا حَصْدًا
فَلَهْفَاهُ مَا كِدْنَا لِنَفْتَحَ طَرْفَنَا
إِلَى أَنْ فِينَا دُونَ أَنْ نَذْرِكَ الْقَصْدَا

١١٣

أَيَا خَرَّافُ إِنْ تَشْعُرُ فَمَا ذِرْ
إِلَى مَ تَهِينُ أَنْتَ ثَرَى الْعِبَادِ
سَحَقَتْ بِنَانِ إِفْرِيدُونَ ظُلْمًا
وَدُسْتُ الْكَفِّ مِنْ كِسْرَى قُبَادِ

— ٤١ —

التقريب

۱۱۱

میر سیدی که چیست این نفس مجاز
گر بر گویم حقیقتش هست دراز
نفسیست پدیدآمده از دریائی
وانگاه شده بقعر آن دریا باز

۱۱۲

أفسوس که ما بیهده فرسوده شدیم
وازداس سپهر سرنگون سوده شدیم
دردا وندامت که تاچشم زدیم
نابوده بکام خویش نابوده شدیم

۱۱۳

هان کوزه گرایای اگر هشیاری
تاچند کنی بر گل ادم خواری
انگشت فریدون و کف کیخسرو
بر چرخ نهاده چه مینداری

١١٤

إِلَيْكَ نُصِحي إِذَا مَا كُنْتَ مُسْتَعِيماً
لَا تَلَيْسَنَّ ثَوْبَ تَذَلِّيسٍ عَلَى الْجَسَدِ
الْعَمْرُ يُفْنِي وَعُقْبَى الْمَرْءِ دَائِمَةٌ
فَلَا تَبِيعَنَّ بِقَابِ عَيْشَةٍ الْأَبَدِ

١١٥

قَدْ قِيلَ لِي رَمَضَانُ جَاءَ فَسَوْفَ لَا
تَسْطِيعُ رَشْفًا لِابْنَةِ الْعُنُقُودِ
فَسَا حَتَّى بِمِيتَامِ شَعْبَانَ الْإِطْلَا
عَلَّا لِتَصْرَعَنِي لِيَوْمِ الْعِيدِ

١١٦

خُذْ بِالْشُرُورِ فَكَمْ يَفْكُرُكَ فَكَّرُوا
بِالْأَمْسِ دُونَ بُلُوغِ أَذْنَى مَقْصِدِ
وَأَنْعَمُ فَإِنَّهُمْ بِأَمْسٍ قَرَّرُوا
لَكَ دُونَ أَنْ تَدْعُوهُمْ أَمْرُ الْقَدِ

— ٢٢ —

۱۱۴

پندی دهمت اگر مرا داري گوش
از بهر خدا جامهء تزویر مپوش
عقبی همه ساعتی و عمر تو دمی
از بهر دمی عمر ابدرا مفروش

۱۱۵

گویند که ماه رمضان گشت پدید
من بعد بگرد باده نتوان گردید
در آخر شعبان بخورم چندان می
که اندر رمضان مست بخستم تا عید

۱۱۶

خوش باش که پخته اند سودای تودی
ایمن شده از همه تمنای تو دی
تو شاد بزی که بی تقاضای تو دی
دادند قرار کار فردای تو دی

١١٧

يَأْمَنُ تَوَلَّدَ مِنْ سَبْعٍ وَأَرْبَعَةٍ (١)
وَرَّاحَ مِنْهَا يُعَانِي سَعْيَ مُجْتَهِدٍ
إِشْرَبَ فَكَمْ لَكَ قَدْ كَرَّرْتُ مَوْعِظَتِي
إِنْ رُحْتَ رُحْتَ وَلَمْ تَرْجِعْ وَلَمْ تَعِدْ

١١٨

لَا عَاشَ لِي بِسِوَى صَافِي الْمُدَامِ وَلَا
أَطِيقُ حَمَلًا بِدُونِ الرَّاحِ لِلْجَسَدِ
مَا أَطِيبَ السُّكْرِ وَالسَّاقِي يُنَاوِلُنِي
كَأَسَاوَتَعَجَزُ عَنْ أَخِذِ الْكُثُوسِ يَدِي

(١) المقصود من السبع الافلاك

السبعة ومن الاربعة العناصر الاربعة

— ٤٣ —

۱۱۷

أَيُّ انكِ نَتِيجَهُ چَهار وَهَفْتِي
از هفت و چَهار دائِم اندر تَفْتِي
مِي خور كِه هزار باره پِشْتِ گفتم
باز آمَدَنْتِ نِستِ چو رَفْتِي رَفْتِي

۱۱۸

بِي بادِه ناب زِيسْتَنْ نَتوانم
بِي جام كَشِيد بار تَنْ نَتوانم
مَنْ بِنْدَه آن دَمَم كِه ساقِي گوید
يَك جام دَگر بَگیر وَ مَنْ نَتوانم

عرف الرء

١١٩

مَا لَبَقَا هَادٍ وَإِنْ يَكُ فَالْعَلَا
وَالْكَلَسُ أَفْضَلُ مُرْشِدِ الْمَحِيرِ
الرَّاحُ مُؤْنِسِي فَلَيْسَ بِمُسْعِدِي
مَاءُ الْحَيَاةِ وَلَا حِيَاضُ الْكَوْثَرِ

١٢٠

خُذِ الْكُوزَ وَالْأَقْدَاحَ يَا مُنِيَّةَ الْحَشَا
وَطُفْ بِهِمَا بِالرَّوْضِ فِي ضِفَّةِ النَّهْرِ
فَكَمْ قَدْ هَذَا الدَّهْرُ مِنْ قَدَرِ شَادِنٍ
كُنُوسًا وَإِبْرِيقًا لِصَافِيَةِ الْخَمْرِ

— ٤٤ —

۱۱۹

ساقی بحیات چون کسی رهبر نیست
ور نیز بود به از می و ساغر نیست
می همدم ماست زانکه چون گرمی دل
در آب حیات و چشمهء کوثر نیست

۱۲۰

بر دار پیاله و سببو ای دلجو
بر گرد بگرد سبزه زار و لب جو
که این چرخ زقامت بتان مهر و
صد بار پیاله کرد و صد بار سببو

١٢١

وَلَكُمْ شَرِبْتُ الرَّاحَ حَتَّىٰ إِنِّ أَغِيبُ
فِي الرَّمْسِ ضَاعَ مِنَ التُّرَابِ عَيْرُهَا
أَوْ مَرَّ مَخْمُورٌ عَلَى قَبْرِى أَنْشَأَ
مِنْهَا وَأَفْقَدَهُ النُّهَى تَأْثِيرُهَا

١٢٢

عَلَامَ تَأْسَى لِلذَّنْبِ يَا عُمَرُ
مَاذَا تُفِيدُ الْيَوْمُ وَالْفِكْرُ
لَا عَفْوَ عَمَّنْ لَمْ يَجِنْ مَعْصِيَةً
الْعَفْوُ عَمَّنْ عَصَى فَمَا الْحَذَرُ

١٢٣

إِلَى مَا يَهْذَأُ الْحَرْصُ تَقْضِي مَدَى الْعُمُرِ
وَتُصْبِحُ لِلْإِثْرَاءِ وَالْفَقْرِ فِي فِكْرٍ
أَلَا أَشْرَبُ فَعُمُرٌ سَوْفَ يُعْقِبُهُ الرَّدَى
حَقِيقٌ بِأَنْ تَقْضِيهِ بِالنَّوْمِ وَالسُّكْرِ

— ٤٥ —

التقريب

۱۲۱

چندان بخورم شراب که این بوی شراب
آید ز تراب چون روم زیر تراب
ور بر سر خاک من رود مخموری
از بوی شراب من شود مست و خراب

۱۲۲

خیام ای گنه این ماتم چیست
در خوردن غم فایده بیش و کم چیست
آنها که گنه نکرد غفران نبود
غفران ز برای گنه آمد غم چیست

۱۲۳

تا کی عمرت بخود برستی گذرد
یا در پی نیستی وهستی گذرد
می نوش که عمری که اجل در پی اوست
آن به که بخواب یا بمستی گذرد

١٢٤

مَذِ أَرْدَهَرَتْ بِالْدَرِ وَالزُّهْرَةَ السَّمَاءَ
إِلَى الْآنَ لَمْ يُوجَدْ أَلَدُّ مِنَ الْخَمْرِ
فَيَا عَجَبِي مِنْ يَابِغِ الرَّاحِ هَلْ يَرَى
أَعَزَّ مِنَ الصَّبَاءِ إِنْ بَاعَهَا يَشْرِي

١٢٥

إِنَّ دِينِي إِلَهَنَا وَرَشَفُ الْحَمِيَا
وَأَبْتِعَادِي عَنْ كُلِّ دِينٍ وَكَفَرٍ
قُلْتُ مَاذَا يَكُونُ مَهْرُ عَرُوسِ اللَّهِ
هِيَ قَالَتْ جَذْلَانُ قَلْبِكَ مَهْرِي

١٢٦

كَأَنَّ يَدُ قَبْلِي وَقَبْلَكَ صَبْحٌ
وَدُجَى وَالسَّمَاءُ تَدُورُ لِأَمْرِ
طَائِرٍ فَوْقَ هَذَا التُّرَابِ فَقَدَمَا
كَأَنَّ إِنْسَانَ عَيْنٍ ظَلَمِي أَغْرَ

— ٤٦ —

۱۲۴

تا زهره و مه در آسمان گشت پدید
بهر زمی ناب کمی هیچ ندید
من در عجبم زمی فروشان که ایشان
به زآنکه فروشد چه خواهند خرید

۱۲۵

می خوردن و شاد بودن آیین من است
فارغ بودن ز کفر و دین دین من است
گفتم بعروس دهر کابین تو چیست
گفتا دل خرم تو کابین من است

۱۲۶

پیش از من و تو لیل و نهار بوده است
گردنده فلک ز بهر کاری بوده است
زنهار قدم بخاک اهسته نهی
که این مردمک چشم نگاری بوده است

١٢٧

إِنْ كُنْتُ قَبْلُ آتَيْتُ الدُّنْيَا بِدُونِ اخْتِيَارٍ
وَسَوْفَ أَرْحَلُ حَتَّى عَنْهَا غَدَاً بِاضْطِرَارٍ
فَقُمْ نَدِيمِي سَرِيعاً وَأَعْقِدْ نِطَاقَ الْإِزَارِ
فَسَوْفَ أَغِيلُ هَمَّ الدُّنْيَا بِصَافِي الْعُقَارِ

١٢٨

عِشْ وَالْمُدَامَ بِضَفَّةِ النَّهْرِ
وَدَعِ الْهُمُومَ بِجَانِبِ تَجْرِي
يَوْمَ مَا نِذَا الْعُمُرُ التَّمِينُ فَعِشْ
طَلِقِ الْمَحْيَا بِاسْمِ الثَّغْرِ

١٢٩

شَاهَدْتُ النَّفْيَ جَرَّةً فِي مَعْمَلٍ
تَدْعُو وَلَمْ تَنْتَحِ بِنُطْقٍ فَاهَا
فَإِذَا يَا حُدَاهَا تُنَادِي أَيْنَ مَنْ
صَنَعَ الْجِرَارَ وَبَاعَهَا وَشَرَاهَا

— ٤٧ —

التَّغْرِيبُ

۱۲۷

چون آمدنم بمن نبد روز نخست
واین رفتن بیمراد عزمیست درست
بر خیز و میان بیند ای ساقی چست
که اندوه جهان بمی فرو خواهم شست

۱۲۸

با می بکنار جوی میباید بود
واز غصه کناره جوی میباید بود
چون عمر گرانمایه ما ده روز است
خندان لب و تازہ روی میباید بود

۱۲۹

درکار گه کوزه گری رفتم دوش
دیدم دو هزار کوزه گویا خموش
نا گاه یکی کوزه بر آورد خروش
کو کوزه گرو کوزه خرو کوزه فروش

١٣٠

كَفْطَرَةٍ عَادَتْ إِلَى الْخِضَمِّ أَوْ
كَذَرَةٍ قَدْ رَجَعَتْ إِلَى الثَّرَى
أَتَيْتَ الدُّنْيَا وَعُدْتَ حَاكِيًا
ذُبَابَةً بَدَتْ وَغَابَتْ إِثْرًا

١٣١

لَأَنْ عُمِرْتَ صَاحِي أَلْفِ حَوْلٍ
فَسَوْفَ تَعَافُ هَذِي الدَّارَ قَهْرًا
وَإِنْ تَكُ سَائِلًا أَوْ رَبَّ تَاجٍ
فَذَانِ غَدًا سَيَسْتَوِيَانِ قَدْرًا

١٣٢

سَعَى لِمَصُورِ الْخُلْدِ وَالْحُورِ مَعَشَرٍ
وَإِنَّ فَرِيقًا بِالْجُرَافِ قَدْ اغْتَرَا
سَيِّدُو لَهُمْ إِنْ يَنْجِلِ السَّيْرُ أَنَّهُمْ
نَاوَأَعْنِكَ أَقْصَى السَّيِّ فِي ذَلِكَ الْمَسْرِ

— ٤٨ —

۱۳۰

يك قطره آب بود با دریا شد
يكذره زخاك با زمین يكتا شد
آمد شدن تو اندر این عالم چیست
آمد مگسي پديد ونا پیدا شد

۱۳۱

عمرت چه دو صد بود چه سیصد چه هزار
زین كهنه سرا برون بر نندت ناچار
گر پادشهي و گر گدای بازار
این هر دو يك نرخ بود آخر كار

۱۳۲

قومي ز گزاف در غرور افتادند
جمعي ز پي حور و قصور افتادند
معلوم شود چو پرده ها بر دارند
کز كوي تو دور دور دور افتادند

١٣٣

كُلُّ عُشْبٍ يَدُو بِضِفَةِ نَهْرٍ
قَدْ نَمَا مِنْ شِفَاهِ ظَبْيٍ أَغْرٍ
لَا نَطَأُ وَنَحْكُ الْبَابَ احْتِقَارًا
فَبِوَيْتَائِهِ مِنْ مَرْهَرِ الْخَدِّ نَضْرٍ

١٣٤

مَا بَيْنَ أَفْقٍ لَاطُورٍ اِغْوَرِهِ
إِشْرَبْ فَإِنَّ الدَّهْرَ لَجَّ بِجَوْرِهِ
وَأَجْرَعْ بِدَوْرِكَ صَابِرًا كَأْسَ الرَّدَى
وَالْكُلُّ سَوْفَ يَذُوقُهَا فِي دَوْرِهِ

١٣٥

لَا رَتَشِفُ الْمَدَامَةُ أَيَّ وَقْتٍ
وَإِنْ بِكَ أَشْرَفَ الْأَوْقَاتِ قَدْرًا
مَلَأْتُ الدِّينَ مِنْ عَنَبٍ حَلَالٍ
فَقُلْ لِلَّهِ لَا يَجْعَلُهُ خَمْرًا

— ٤٩ —

التقريب

۱۳۳

هر سبزه که بر کنار جوئی رسته است
گوئی ز لب فرشته خوئی رسته است
پا بر سر هر سبزه بخاری تنهی
کین سبزه ز خالک لاله روئی رسته است

۱۳۴

در دایرهء سپهر نا پیدا غور
می نوش بخوشدلی که دور است بجور
نوبت که بدور تو رسد آه مکن
جامی است که جمله را چشاند بدور

۱۳۵

من بادهء تلخ تلخ دیرینه خورم
واندر رمضان در شب آدینه خورم
انگور حلال خویش در خم کردم
گو تلخ مکن خدای تامن نخورم

١٣٦

أَيَا فَلَاكًا يَجْرِي بِبُيُوتِي خَائِنِي
فَلَسْتُ حَرِيًّا أَنْ تَسُومَنِي الْأَسْرَا
إِذَا كُنْتُ تَهْوِي غَيْرَ حَرِيٍّ وَعَاقِلِي
فَلَسْتُ كَمَا قَدْ خَلَنِي الْعَقْلُ آخِرًا

١٣٧

أَلَا لَيْتَ الشَّوَاءَ يَكُونُ أَوْ أَنْ
يَكُونَنَا أَنْتَهَاءُ فِي الْمَسِيرِ
وَلَيْتَ لَنَا وَإِنْ سَلَفَتْ قُرُونُ
رَجَاءَ أَنْ سَنَبِتَ كَالزُّهْرِ

١٣٨

رَأَيْتُ فِي حَانَةِ شَيْخٍ فَقُلْتُ لَهُ
أَلَا تَخْشَرُنَا عَمَّنْ مَضَوْا خَيْرًا
فَالْأَرْشَابُ فَكَمْ أَمْثَالُنَا رَحَلُوا
وَلَمْ يَعُودُوا وَلَمْ نَشْهَدْ لَهُمْ أَثَرًا

— ٥٠ —

۱۳۶

ای چرخ ز گردش تو خورسند نیم
آزادم کن که لایق بند نیم
گر میل تو با بیخرد نا اهل است
من نیز چنان اهل و خردمند نیم

۱۳۷

ای کاش که جای آرمیدن بودی
یا این ره دور را رسیدن بودی
کاش از پی صد هزار سال از دل خاک
چون سبزه امید بر دمیدن بودی

۱۳۸

پیری دیدم بخانه خماری
گفتم ندهی ز رفتگان اخباری
گفتا میخور که همچو ما بسیاری
رفتند و کسی باز نیامد باری

١٣٩

مَرَرْتُ بِمَعْمَلِ الْحَزَافِ يَوْمًا
وَكَانَ يَجِدُ فِي الْعَمَلِ الْخَطِيرَ
وَيَصْنَعُ لِلْجِرَارِ عُرَى تَرَاهَا
يَدُ الشَّحَّاذِ أَوْ رَأْسُ الْأَمِيرِ

١٤٠

عَاطَنِي الرِّاحَ فَهِيَ قُوَّتُ لِنَفْسِي
وَأَسْقِنِيهَا وَإِنْ تَزِدْ فِي خَمَارِي
إِنَّ هَذِي الدُّنْيَا أَسَاطِيرُ وَهْمٍ
وَخَيَالٍ وَالْعُمُرُ كَالرَّيْحِ سَارِي

١٤١

رَأَيْتُ فِي السُّوقِ خَزَافًا غَدَى دُبًّا
يَدُوسُ فِي الطَّيْنِ رَكْلًا غَيْرَ ذِي حَذَرٍ
وَالطَّيْنُ يَدْعُو لِسَانَ الْحَالِ مِنْهُ إِلَّا
قَدْ كُنْتُ مِثْلَكَ فَأَرْفِقْ بِي وَلَا تَجْعِرْ

- ٥١ -

۱۳۹

از کار که کوزه گری کردم رای
دیدم که پیای چرخ استاد پیای
میکرد دلیر کوزه را دسته ونای
از کلهء پادشاه واز دست گدای

۱۴۰

زان می که مرا قوت روانست بده
زان گر چه سرم بسی گرانست بده
بر نه بکفم قدح که دهر افسانه است
واین عمر چه بادی کذرانست بده

۱۴۱

دی کوزه گری بدیدم اندر بازار
بر پاره گلی لگد همی زد بسیار
وآنگل بزبان حال با او میگفت
من همچو تو بودهام مرا نیکو دار

١٤٢

قِيلَ خُلِدَ غَدَاً وَحُورٌ وَكَوْثَرُ
أَنْهَرٍ مِنْ طَلَاً وَشَهِيدٍ وَسُكْرُ
فَعَلَى ذِكْرِهَا أَدْرِ لِي كَأْسَا
إِنَّ نَقْدًا مِنْ أَلْفِ دِينَ لَا جَدْرُ

١٤٣

يَقُولُونَ حُورٌ فِي الْغَدَاةِ وَجَنَّةٍ
وَتَمَّةَ أَنْهَارٍ مِنَ الشَّهيدِ وَالْخَمْرِ
إِذَا اخْتَرْتُ حُورَاءَ هُنَا وَمُدَامَةً
فَا الْبَاسُ فِي ذَاوَهُوَ عَاقِبَةُ الْأَمْرِ

١٤٤

كَمْ فِتْنَةٍ قَدِمَا أَثَارَ مِنَ الثَّرَى
إِذْ كَوَّنَ الْبَارِي ثَرَايَ وَصَوَّرَا
أَنَا لَا أَطِيقُ تَرْقِيًا عَمَّا أَنَا
فِيهِ فَطِينِي أَفَرَّغُوهُ كَمَا تَرَى

— ٥٢ —

التقريب

۱۴۲

گویند بهشت و حور و کوثر باشد
جوی می و شیر و شهد و شکر باشد
يك جام بده یاد آن ای ساقی
نقدي ز هزار نسیه خوشتر باشد

۱۴۳

گویند بهشت و حور عین خواهد بود
و آنجا می ناب و انگبین خواهد بود
گرما می و معشوقه گزیدیم چه باک
چون عاقبت کار همین خواهد بود

۱۴۴

تا خاک مرا بقالب امیخته اند
بس فتنه که از خاک بر انگیخته اند
من بهتر از این نمیتوانم بودن
کز بوته چنین مرا برون ریخته اند

١٤٥

فِيمَ وَرَوْضُ سَعْدِكَ الْيَوْمَ زَهَى
كَفْتُكَ مِنْ كِبَاسِ الْمُدَامِ تُصْفِرُ
إِشْرَبْ فَبِذَا الْدَّهْرُ خَصَمٌ غَادِرٌ
وَنَيْلٌ مِثْلُ الْيَوْمِ سَوْفَ يَعْسُرُ

١٤٦

هَاتِ ذَوْبَ الْعَقِيقِ وَسَطْرَ جَاجِ
هَاتِ خَيْرَ الْجَلِيسِ لِلْأَحْرَارِ
إِنَّمَا عَالَمُ الثَّرَابِ كَرِيحٍ
يَنْقُضِي مُسِرَّعًا فَجِيءٌ بِالْعُقَارِ

١٤٧

مَا أَصْنَعُ الْأَفْلَاكَ يَوْمًا طِينَةً
إِلَّا وَتَكْبِيرُهَا وَتُرْجِعُهَا الثَّرَى
لَوْ كَانَ يَحْتَمِلُ السَّحَابُ ثَرَى غَدَا
لِنُشُورِنَا بِدَمِ الْأَعِزَّةِ مُمْطَرَا

— ٥٣ —

۱۴۵

اکنون که گل سعادتت پر بار است
دست تو ز جام می چرا بیکار است
می خور که زمانه دشمنی غدار است
در یافتن روز چنین دشوار است

۱۴۶

آن لعل در آبکینهء ساده بیار
و آن محرم و مؤنس هر آزاده بیار
چون میدانی که مدت عالم خاک
بادیست که زود بگذرد باده بیار

۱۴۷

گردون ز زمین هیچ گلی بر ندارد
تا نشکند و باز بگل نسپارد
گر ابر چو آب خاک را بر دارد
تا حشر از او خون عزیزان بارد

١٤٨

إِذَا كُنْتَ تَسْعَى فِي الْحَيَاةِ لِمَطْعَمٍ
إِلَى مَشْرَبٍ أَوْ مَلْبَسٍ فَلَكَ الْعَذْرُ
وَرَفِيًّا عَدَا هَاتِيكَ فَالْهَمِّيْ ذَاهِبُ
هَبَاءٍ فَحَازِرُ أَنْ يَضِيعَ بِهِ الْعَمْرُ

١٤٩

غَسَلَ الرَّبِيعَ بِغَيْثِهِ الصَّحْرَاءَ وَالْأَ—
فَرَّاحُ عَادَتْ لِلزَّمَانِ فَازْهَرَا
شَرَبَ وَمُخَضَّرَ الْعِذَارِ بِرَوْضَةٍ
لِتُرَّ مَنْ مِنْ رَمِيهِ أَخْضَرَ الثَّرَى

١٥٠

مَتَى أَقْتَلْتَ كَفُّ الْمَنِيَّةِ دَوْحِي
وَعُدْتُ لَدَى أَقْدَامِهَا أَتَغَفَّرُ
فَلَا تَصْنَعُوا طِينِي سِوَى كُورٍ قَرَقَفٍ
عَسَى يَمْتَلِي بِالرَّاحِ يَوْمًا فَأَنْتَرُ

— ٥٤ —

التغريب

۱۴۸

آن مایه ز دنیا که خوری یا نوشی
معذوری اگر در طلبش میکوشی
باقی همه را یگان نیرزد هشدار
تا عمر گرانمایه بدان نفروشی

۱۴۹

صحرا رخ خود با بر نوروز بشست
و این دهر شکسته دل زنو گشت درست
با سبزه خطی بسبزه زاری میخور
شادی کسی که سبزه از خاکش رست

۱۵۰

در پای اجل چو من سر افکنده شوم
وز بیخ نهال عمر بر کنده شوم
زنهار گلم بجز صراحی نکیند
باشد که زباده پر شود زنده شوم

١٥١

لَمْ يَبْقَ مِنِّي فِي الدُّنْيَا سِوَى رَمَقٍ
وَلَيْسَ فِي الْيَدِ مِنْ صَحْبِي سِوَى الْكَدَرِ
لَمْ يَبْقَ لِي مِنْ طِلَا أَمْسٍ سِوَى قَدَحٍ
وَأَسْتُ أَعْلَمُ مَا الْبَاقِي مِنَ الْعُمُرِ

١٥٢

حَتَّى مَ ذِكْرُكَ لِلْجَنَّا نِ أَوْ الْجَحِيمِ الْمُسْعِرَةِ
وَإِلَى مَتَى سُرُجُ الْمَسَا جِدٍ أَوْ بُخُورُ الْأَذِيرَةِ
أَنْظُرْ إِلَى لَوْحِ الْقَضَا وَأَسْتَجِلْ وَأَقْرَأْ أَسْطَرَّةَ
فَاللَّهُ قَدِمًا كُلَّمَا هُوَ كَائِنٌ قَدْ قَدَرَهُ

١٥٣

كُلُّ شَوْكِ يَدُوسُهُ حَيَوَانُ
كَانَ صَدْعًا أَوْ حَاجِبًا لِفَرِيرِ
وَكَذَا اللَّيْنُ فِي ذُرَى كُلِّ قَصِيرِ
رَأْسُ مَلِكٍ أَوْ إصْبَعُ لَوْزِيرِ

— ٥٥ —

التقريب

۱۵۱

از من رمقی بسعی باقی مانده است
وازشجت خلق بی وفاقی مانده است
از بادهء دوشین قدحی یش نماند
از عمر ندانم که چه باقی مانده است

۱۵۲

تاکی ززیان دوزخ وسود وبهشت
تاکی ز چراغ مسجد و دود کنشت
رو بر سر لوح بین که استاد قضا
اندر ازل آنچه بودنی بود نوشت

۱۵۳

خاری که بزیر پای هر حیوانیست
زلف صنمی و ابروی جانانیست
هر خشت که بر کنگرهء ایوانیست
انگشت وزیری و سر سلطانیست

١٥٤

لَا تَغْضَبَنَّ عَلَى النَّشَاوَى وَالذَّرِمِ
حُسْنَ السُّلُوكِ وَسِيرَةِ الْأَخْيَارِ
وَأَشْرَبُ فَلَسْتُ بِشُرْبِهَا أَوْ تَرَكِهَا
تَرِدُ الْجَنَانَ وَأَنْتَ طُعْمَةُ نَارِ

١٥٥

أَخَافُ أَنْ لَا أَعِيشَ بَعْدُ وَلَا
أَدْرِكُ جَمْعَ الرَّفَاقِ إِنْ حَضَرُوا
فَلَنُغْتَنِمَ حَظَّةَ نَعِيشٍ بِهَا
لَعَلَّ مِنْ بَعْدُ يَنْفَدُ الْعُمُرُ

١٥٦

قَالُوا أَلَا إِنَّ النَّشَاوَى فِي لَظَى
قَوْلِ لَهُ عَقْلُ الْمُفَكِّرِ مُسْكِرُ
إِنْ كَانَ مِنْ يَهْوَى وَيَسْكُرُ فِي لَظَى
تَرَى الْجَنَانَ كِرَاحَةِ الْيَدِ تُصْفِرُ

— ٥٦ —

التَّغْزِيئَاتُ

۱۵۴

هان تا بر مستان بدرشتي نشوی
یا از در نیکوان بزشتي نشوي
می خور که بخوردن و بنا خوردن می
گر آلت دوزخي بهشتي نشوی

۱۵۵

ترسم که چو زین بیش بعالم نرسم
با هم نفسان نیز فراهم نرسم
این دم که در اوئیم غنیمت شمیریم
شاید که بزندگی دآن دم نرسیم

۱۵۶

گویند که دوزخی بود مردم مست
قولیست ولیك دل در او نتوان بست
گر عاشق و مست دوزخی خواهد بود
فردا بینی بهشت را چون کف دست

١٥٧

أَرَانِي مِنَ الصَّهَاءِ لَمْ أَصِحْ حَقَّةً
وَأَتَمَلُّ حَتَّى إِنْ تَكُنْ لَيْلَةُ الْقَدَرِ
أَعَانِقُ دَنَا أَوْ أَقْبِلُ أَكُونُ سَا
وَكَمِّي بِجِيدِ الْكُوزِ بَتَّى إِلَى الْفَجْرِ

١٥٨

وَشَيْخِ سَوِّمِ الشُّكْرِ مَغْفِرَ رَأَيْتَهُ
وَلَمْ تَقْ فِيهِ فَطَنَةٌ وَشَعُورُ
حَسَاهَا وَأَغْنَى وَهُوَ أَشْوَانُ قَائِلًا
إِلَهِي لَطِيفُ بِالْعِبَادِ شَفُورُ

١٥٩

قَدْ قِيلَ لِي قَالٌ تَعَاطِي الْحَمْرِ
بِأَيِّ عَذْرِ لَمْ تَزَلْ فِي سُكْرِ
مُوزِ الطَّلَا عَذْرِي وَخَدُّ السَّاقِي
فَهَلْ تَرَى أَوْضَحَ مِنْ دَا الْعُدْرِ

— ٥٧ —

التقريب

۱۵۷

هشیار نبوده‌ام دمی تا هستم
گر خود شب قدر است من امشب مستم
لب بر لب جام و سینه بر سینه خم
تا روز بگردن صراحی دستم

۱۵۸

پیری دیدم بخواب مستی رفته
وز گرد شعور خانه تن رفته است
می خورده و مست خفته و آشفته
الله لطیف بعباده گفته

۱۵۹

گویند مرا ز می که کمتر خور از این
آخر بچه عذر بر نداری سر از این
عذر رخ یار و بادیه صبحدم است
انصاف بده چه عذر روشنتر از این

١٦٠

إِنَّ أَجْرَامَ ذَا الرُّوَاقِ الْمَعْلَى
حَبَّرَتْ مِنْ ذَوِي النَّهْيِ الْأَفْكَارَا
إِحْتَفَظَ فِي شَرِيفِ عَقْلِكَ وَأَنْظَرُ
دَوْرَ هَذِي الْمُدِيرَاتِ حَيَارَى

١٦١

قُمْ أَيُّهَا الشَّيْخُ الْيَلِيبُ مُسَارِعَا
وَأَنْظُرْ لَذَاكَ الطِّفْلِ يُذْرِي بِالنَّارَى
فَانصَحْهُ أَنْ يُذْرِي بِرَفَقٍ عَيْنَ بَرٍّ
وَيَزِي وَمُحْ قَبَادَ سُلْطَانِ الْوَرَى

١٦٢

لَمْ يَهْنِ فِي هَذَا الزَّمَانِ سِوَى أَمْرِ
عَرَفَ الْوُجُودَ بِخَيْرِهِ وَبِشَرِّهِ
أَوْ غَافِلٍ عَنْ نَفْسِهِ وَزَمَانِهِ
لَمْ يَذَرِ مَا فِي نَفْسِهِ أَوْ دَهْرِهِ

— ٥٨ —

۱۶۰

اجرام که ساکنان این ایوانند
اسباب تحیر خردمندانند
هان تاسر رشته خرد گم نکني
کانان که مدیرند سر گردانند

۱۶۱

اي پير خردمند بگه تر بر خيز
وآن كودك خاك بيزرا بنگر نيز
پندش ده وگو که نرم نرمك مي ييز
مغز سر كيقباد وچشم پرويز

۱۶۲

از گردش این دایره بی پایان
بر خور داري دو نوع مردم رادان
يا با خبر از زمانه وز نيك و بدش
يا بي خبری از خود واز حال جهان

١٦٣

هَلِ الْجَامُ مَهْمَا تَمَّ صُنْعًا وَدِقَّةً
يَرَى كَسْرَهُ مَنْ كَانَ مُنْتَشِياً سُكْرًا
فَقِيمَ يَرَى الْخَلَّاقُ سَاقًا لَطِيفَةً
وَرَأْسًا وَكَفَاتِمَ يَكْسِرُهَا كَسْرًا

١٦٤

لَوْ كَانَ لِي كَاللَّهِ فِي فَلَكَ يَدٌ
لَمْ أَتَبَقِ لِلْأَفْلَاقِ مِنْ آثَارِ
وَخَلَقْتُ أَفْلَاكَ كَأَنَّكَ تَدُورُ مَكَانَهَا
وَتَسِيرُ حَسَبَ مَشِئَتِهِ الْأَحْرَارِ

١٦٥

مَا أَسْرَعَ مَا يَسِيرُ رَكْبُ الْعُمَرِ
قُمْ فَانْغَمِ لِحَظَّةِ الْهِنَا وَالْبَشِيرِ
دَعْ هَمَّ غَدٍ لِمَنْ يَهْمُونَ بِهِ
وَاللَّيْلُ سَيَنْقُضِي فَجِيءٌ بِالْحَمْرِ

- ٥٩ -

۱۶۳

اجزای پیاله را که درهم پیوست
اشکستن او کجا روا دارد مست
چندین سرو و ساق نازنین و کف دست
از مهر که پیوست و بکین که شکست

۱۶۴

گر بر فلکم دست بدي چون یزدان
برداشتی من این فلک را زمیان
واز نو فلکی دگر چنان ساختمی
که آزاده بکام دل رسیدی آسان

۱۶۵

این قافلهء عمر عجب میگذرد
دریاب دمی که با طرب میگذرد
ساقی غم فردای حریفان چه خوری
پیش آر پیاله را که شب میگذرد

١٦٦

قَالُوا دَعِ الرَّاحَ سَتَلْقَى الْبَلَاءَ
مِنْهَا وَتَلْقَى فِي لَظَى مُسْعِرَةٍ
نَعَمْ وَلَكِنْ نَشَوْنِي لَحْظَةً
أَحْلَى مِنَ الدُّنْيَا مَعَ الْآخِرَةِ

١٦٧

أَوْجَدْتَنِي يَا رَبِّ مِنْ عَدِيمٍ وَلِي
سُدَّتْ فَضْلًا مَالَهُ مِقْدَارُ
عُذْرِي بِأَنِّي عِنْدَ حُكْمِكَ عَاجِزُ
مَا دَامَ يَوْمًا مِنْ ثَرَايَ غُبَارُ

١٦٨

كَمْ جِئْتُ مِنْ وَادٍ وَمَسَلْتُ دُونَ أَنْ
أَحْظِيَ بِتَحْسِينٍ لِبَعْضِ أُمُورِي
قَدْ سَرَّنِي أَنَّ الْحَيَاةَ قَدْ انْقَضَتْ
عَنِّي وَإِنْ بَكَ مَا انْقَضَتْ بِسُرُورِ

— ٦٠ —

۱۶۶

گویند مخور می له بلا کش باشی
در روز مکافات در آتش باشی
این هست ولی زهر دو عالم خوشتر
این یکدمه که از شراب سرخوش باشی

۱۶۷

آنم که زهیچم بوجود آوردی
و آنم که بسی بمن نکوئی کردی
چون عاجز تقدیر توام معذورم
مادام که باقیست ز خاکم گردی

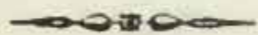
۱۶۸

بسیار بگشتیم بگرد در ودشت
يك کارمن از گشت همی نيك نگشت
در ناخوشی زمانه باری عمرم
گر خوش نگذشت باری خوش خوش بگذشت

١٦٩

قَدْ دَاعَبَتْ رِيحُ الصَّبَا الْوَرْدَ وَقَدْ
هَاجَ الْبِزَارُ حُسْنَهُ فَاسْتَبَشَّرَا
إِجْلِسْ لَدَى الزَّهْرِ فَكَمْ عَلَى الثَّرَى
تَنَاطَرَ الْأَزْهَارُ إِذْ نَحْنُ ثَرَى

وقد ورد البيت الثاني من الرباعية
المذكورة بشكل آخر هذا تعريبه:
إِجْلِسْ بِظِلِّ الزَّهْرِ فَلَا زَهَارُ كَمْ
مِنَ الثَّرَى بَدَتْ وَعَادَتْ لِلثَّرَى

١٧٠

أَلَا يَتَرَّبِي يَقْلِبُ الْكَوْنَ بَغْتَةً
وَيُنْشِئُهُ حَالًا لَا نَظَرَ مَا يَجْرِي
فَمَا يَزِيدُ الرِّزْقَ لِي أَوْ يُمِيتُنِي
وَيَمْحُوا أَسْمِي الْمَسْطُورَ مِنْ دَفْتَرِ الدَّهْرِ

— ٦١ —

بنگر ز صبا دامن گل چاك شده
 بلبل ز جمال گل طربناك شده
 در سایه گل نشین كه بسیار این گل
 بر خاك فرو ریزد وما خاك شده

مصرع اخیر این رباعي در نسخه
 دوم چنین وارد گردیده است :
 در سایه گل نشین كه بسیار این گل
 از خاك برآمده است و در خاك شده

یزدان خواهم جهان دگر گون کنی
 و اکنون کنی نا نگرم چون کنی
 یا نام من از جریده بیرون کنی
 یا روزی من ز غیب افزون کنی

١٧١

هَاتِ الْمَدَامَ فَنِي الْفُؤَادِ لَوَاعِجُ
وَالْعُمُرُ مِثْلُ الزَّبَقِ الْفَرَارِ
إِنْ رَضَ فَيَقْطَعُهُ عُمْرٌ نَانُوْمٌ وَمَا
نَارُ الصَّبَا إِلَّا كَمَا جَارِي

١٧٢

قَالُوا سَيَشْتَدُّ الْحِسَابُ بِنَا غَدًا
وَيَضِيقُ صَدْرُ حَيِّدِنَا فِي الْمَحْشَرِ
أَيَكُونُ مِنْ حَسَنٍ سِوَى حَسَنٍ إِذَنْ
حُسْنٌ عَوَاقِبُنَا فَطِبْ وَأَسْتَبْشِرْ

١٧٣

سَأَلْتُكَ هَلْ زَادَتْ بِمُلْكِكَ طَاعَتِي
وَهَلْ أَنْقَصَتْ مِنْهُ خَطَايَايَ مِنْ قَدَرِ
فَدَعْنِي وَدَعْ نَصِيرِي فَطَبِّعْ بَانَ لِي
سَرِيعٌ لِحَذْلَانٍ بَطِيءٌ عَنِ النَّصِيرِ

— ٦٢ —

۱۷۱

می بر کف من نه که دلم در تابست
وین عمر گریز پای چون سیما بست
بر خیز که بیداری دولت خوابست
دریاب که آتش جوانی آبست

۱۷۲

گویند بحشر گفتگو خواهد بود
و آن یار عزیز تند خو خواهد بود
از خیر محض جز نکوئی ناید
خوشباش که عاقبت نکو خواهد بود

۱۷۳

در ملك تو از طاعت من هیچ فزود
وز معصیتی که رفت نقصانی بود
بگذار و مگیر ز آنکه معلوم شد
گیرنده دیری و غذا رنده زود

١٧٤

أَسْلُكُ سَبِيلَ بَنِي أَحْمَانَتِ وَأَسْعَ إِلَى
رَاحٍ وَعُودٍ وَظَبْيٍ يَهْجُ النَّظْرَا
فِي الْكَفِّ كَأْسٌ وَفَوْقَ الْمَتْنِ كُوزٌ طَلَا
إِشْرَبَ حَبِيبِي الْحُمَيْمَاءَ وَأَتْرَكَ الْهَذْرَا

١٧٥

لَمْ يَنْمُ فِي السَّحَرَاءِ رَوْضُ شَمَائِقِ
إِلَّا وَكَانَ دَمًا جَرَى لِأَمِيرِ
وَكَذَاكَ كُلُّ وَرَيْقَةٍ يَنْفَسِجُ
خَالَ بَدَا زَمَنًا بِمَخَدٍ غَرِيرِ

١٧٦

إِنْ كُنْتَ تَفْقَهُ يَا هَذَا التَّمَقُّهُ فَلِمَ
تَلْحُو فَلَاسِفَةً دَانُو بِأَفْكَارِ
هُمْ يَبْحَثُونَ عَنِ الْبَارِي وَصَنَعَتِهِ
وَأَنْتَ تَبْحَثُ عَنْ حَيْضٍ وَأَقْدَارِ

— ٦٣ —

التقريب

۱۷۴

جز راه قلندران میخانه میوی
جز باده و جز سماع و جز یار مجوی
بر کف قدح باده و بر دوش سبوی
می نوش تو ای نگار و بیهوده مگوی

۱۷۵

در هر دشتی که لاله زاری بوده است
آن لاله ز خون شهر یاری بوده است
هر برگ بنفشه که از زمین میروید
خالیست که بر روی نگاری بوده است

۱۷۶

ای خواجه فقیه گر ترا هست خبر
تا چند شوی منکر بر اهل نظر
اینها همه از صانع و صنعش گویند
تو از دم حیض و از نجاسات دگر

١٧٧

أَتَدْرِي لِمَاذَا يُصْبِحُ الدَّيْكَ صَانِحًا
يُرَدِّدُ لَحْنَ النُّوحِ فِي غُرَّةِ الْفَجْرِ
يُنَادِي لَقَدْ مَرَّتْ مِنَ الْعُمُرِ لَيْلَةٌ
وَهَا أَنْتَ لَمْ تَشْعُرْ بِذَلِكَ وَلَا تَدْرِي

١٧٨

هَذَا الْفَضَاءُ الَّذِي فِيهِ نَسِيرُ حَكِي
فَانُوسٍ سَجَرَ خَيَالِيَا لَدَى النَّظَارِ
مِصْبَاحُهُ الشَّمْسُ وَالْفَانُوسُ عَالَمَانَا
وَنَحْنُ نَبْدُو حَيَارَى فِيهِ كَالصُّوَرِ

١٧٩

إِذَا لَمْ أَتْلُ وَرَدًا فَحَسْبِي شَوْكُهُ
وَإِنْ لَمْ أَتْلُ نُورًا كَفَتْ عِنْدِي النَّارُ
وَإِنْ لَمْ أَكُنْ شَبَخًا يَبْرُدُ وَتَكِيَّةُ
فَحْسْبِي نَاقُوسٌ وَدَبِيرٌ وَزِنَارُ

— ٦٤ —

التَّغْرِيبُ

۱۷۷

هنگام سپیده دم خروس سحری
دانی که چرا همی کند نوحه گری
یعنی که نمودند در آینهء صبح
کز عمر شی گذشت و تو بیخبری

۱۷۸

این چرخ فلک که ما در او گردانیم
فانوس خیال از او مثالی دانیم
خورشید چراغ دان و عالم فانوس
ما چون صوریم گاندر او حیرانیم

۱۷۹

گر گل نبود نصیب ما خار بس است
و رنور نمیرسد بما نار بس است
گر خرقة و خانقاه و شیخی نبود
محراب و کلیسیا و زنار بس است

١٨٠

دَخَلْتُ فِي الْحَانِ نَشْوَانًا وَكَانَ بِهِ
شَيْخٌ عَلَى مَتْنِهِ كُوزٌ وَقَدْ سَكِرَا
فَقُلْتُ هَلَّا مِنْ اللَّهِ أُعْزَاكَ حَيًّا
قَالَ أَحْسَبُ أَفَهُوَ يَعْفُو وَأَتُرِكَ الْهَذْرَا

صرف الزاي

١٨١

عَنِ الْهِمِّ أَعْرِضْ مَا اسْتَطَعْتَ وَلَا تَدَعِ
لِمَا مَرَّ أَوْ مَالَمْ يَرِدْ فِي الْحَشَا وَخَزَا
وَعِشْ وَأَرُ تَشْفِ وَأُهْنَأْ فَلَسْتَ بِأَخِذٍ
لِرَمْسِكَ مِنْ فَلَسٍ وَإِنْ تَمَتَّلِكَ كَنَزَا

— ٦٥ —

التعريب

سر مست بمیخانه گذر کرم دوش
 پیری دیدم مست و سبویی بر دوش
 گفتم ز خدا شرم نداری ای پیر
 گفتا کرم از خدای من می نوش خموش

تا بتوانی غم جهان هیچ مسنج
 بر تن منه از آمده و نامده رنج
 خوش میخور و میباش در این دیر سبنج
 با خود نبری جوی اگر داری گنج

حرف السهـن

١٨٢

يَا لِهَذَا الْقَلْبِ الْبَيْسِ الْمَعْنَى
لَمْ يُفَقِّ مِنْ هَوَى الْحَبِيبِ الْقَاسِي
مُذْ أَدَارُوا سُلَاقَةَ الْحُبِّ قَدَمًا
مَلَأُوا مِنْ دَمِ الْحُشَاشَةِ كَاسِي

١٨٣

حَتَّى مَ أَصْبَحُ فِي تَمِّ يَأْتِي هَلْ
أَهْنَى وَأَحْزَنُ أَوْ أَثْرَى وَأَبْتَسُ
هَاتِ الْمُدَامَ فَإِنِّي لَسْتُ أَعْلَمُ هَلْ
مَتَى زَفَرْتُ لِمِصْدَرِي يَرْجِعُ النَّفْسُ

— ٦٦ —

۱۸۲

مسکین دل دردمند بیچاره من
هوشیار نشد ز عشق جانانه من
روزی که شراب عاشقی در داند
در خون جگر زدند پیمانه من

۱۸۳

تا کی غم آن خورم که دارم یا نه
وین عمر بخوشدلی گذارم یا نه
در ده قدح باده که معلوم نیست
این دم که فرو برم بر آرم یا نه

١٨٤

الْأَرَاخُ أَطِيبُ بِي مِنْ مُلْكِ طُوسَ وَمِنْ
سِرِّي كِسْرَى وَتَحْتَ الْمَلِكِ قَابُوسَ
وَإِنَّمَا أَنَّهُ السِّكِّيرُ فِي سَحَرِ
خَيْرٍ مِنَ الزُّهْدِ وَالتَّقْوَى بِتَدْلِيسِ

١٨٥

رُبَّ طَيْرٍ فِي طُوسَ أَلْقَى لَدَيْهِ
رَأْسَ قَابُوسَ دِي الْعُلَى وَالْبَاسِ
وَهُوَ يَدْعُوهُ أَيُّهَا الرَّأْسُ لَهَا
أَيْنَ صَوْتُ التَّابُولِ وَالْأَجْرَاسِ

١٨٦

أَلَا قُمْ لِنَحْضُوها وَنَعْمَلِ عُدَدَنَا
وَنُبْدِلَ حَسَنَ الصِّيتِ بِالْعَارِ وَالرَّجِيسِ
وَدَعْنَا نَبِيعَ الْكَلَسِ سَجَادَةَ التَّقَى
وَنَكْسِرُ فَوْقَ الصَّخْرِ قَارُورَةَ الْقُدْسِ

— ٦٧ —

۱۸۴

يك جرعهء مي زملك كاووس بهست
 واز تخت قباد وملكطوس بهست
 آه سحري زسینهء خماری
 از طاعت زاهدان سالوس بهست

۱۸۵

مرعي دیدم نشسته بر بارهء طوس
 در پیش نهاده کلهء کیکاووس
 با کله همیکفت که افسوس افسوس
 کو بانگ جرسها وکجا نالهء کوس

۱۸۶

بر خیز ویا که چنگ بر چنگ زنیم
 می نوش کنیم ونام بر تنك زنیم
 سجاده يك پیاله مي بفروشیم
 وین شیشهء زهد بر سر سنگ زنیم

١٨٧

إِنْ أَشْبَهْتَ فَشَرُّ النَّاسِ أَنْتَ
وَإِنْ كُنْتَ أَنْزَوَيْتَ فَقَدْ عَانَيْتَ وَسُوءًا
لَوْ كُنْتَ خَضِرًا وَإِلْيَاسًا سَمِعْتَ بَانَ
لَا تُعْرِفَنَّ وَأَنْ لَا تَعْرِفَ النَّاسَا

١٨٨

دَعْ كُلَّ مَفْرُوضٍ وَمَمْدُوبٍ وَمِنْ
قُوَّةٍ لَدَيْكَ فَاطْمِئِنَّ النَّاسَا
لَا تُؤْذِ خَلْقَ اللَّهِ أَوْ تَغْتَبِهِمْ
وَأَنَا الضَّمِيمُ غَدَاً فَبَاتِ الْكَاسَا

١٨٩

يَا خَمْرُ مَا أَحْلَاكَ وَسُطَ رُجَا جَعَلَتْ
تَاللَّهِ أَنْتِ عِقَالُ عَقْلِ الْحَاسِي
لَا تُمِيلِينَ مِنْ أَحْتِسَاكِ هَنِيئَةً
حَتَّى تُبَيِّنِي كَهْهَ لِلنَّاسِ

— ٦٨ —

التقريب

۱۸۷

گر شهره شوی بشهر شر الناسی
ور گوشه نشین شوی همه وسواسی
به زین نبود گر خضر والیاسی
کس شناسد ترا تو کس شناسی

۱۸۸

سنت مکن و فریضه حق مگذار
و این لقمه که داری ز کسان بازمدار
غیبت مکن و خلق خدا را مازار
در عهده آن جهان منم باده بیار

۱۸۹

ای باده خوشگوار در جام بهی
بر پای خرد تمام بندد گرهی
هر کس که ز تو خورد امانش ندهی
تا گوهر او بر کف دستش تنهی

١٩٠

إِذَا أَرَادَتْ الدُّنْيَا أَدَبُكَ فَلَا تَفِيقْ
بِعَالَمٍ يَتَّقُ فِيهِ أَيْهَبُ وَكَئِيسُ
فَمَتْلُكَ كَمْ آتٍ إِلَيْهَا وَذَاهِبُ
فَتَمُّوَ وَآخِثِلِسُ حَظَّيْهَا فَسُخْلِسُ

١٩١

مَرَّتْ آيَالِي نَحْنُ لَمْ نَعْمِضْ بِهَا
طَرَفَاوَلَمْ تَذَرْكَ دِهَاقَ الْكَاسِ
قُمْ نَحْسُهَا قَبْلَ الصَّبَاحِ فَكَمْ لَهُ
نَفْسٌ وَنَحْنُ لَقَى بِلَا أَنْفَاسِ

١٩٢

لَمْ يَبْقَ غَيْرُ أَسْمٍ مِنْ اللَّذَاتِ أَوْ
غَيْرُ السَّلَافَةِ مِنْ جَلِيسِ كَيْسِ
لَا تَلْقَ مِنْ يَدِكَ السَّدَامَ فَمَا بَقِيَ
فِي الْكَفِّ هَذَا الْيَوْمَ غَيْرُ الْأَكْثُوسِ

- ٦٩ -

التقريب

۱۹۰

از بهر تو عالم ارچه می آرایند
مگر ای برانچه عاقلان نگرایند
بسیار چو تو شدند و بسیار آیند
بر بای نصیب خویش کت بر بایند

۱۹۱

شبها گذرد که دیده بر هم نزنیم
جز جام لبالب و پیایی نزنیم
خیزیم و دمی زنیم پیش از دم صبح
کین صبح بسی دمد که مادم نزنیم

۱۹۲

اکنون که ز خوشدلی بجز نام نماند
یکهدم پخته جز می خام نماند
دست طرب از ساغر می باز مگیر
امروز که در دست بجز جام نماند

حرف الشين

١٩٣

هَاتِ الْمُدَامَ فَمَا الدُّنْيَا سِوَى نَفْسٍ
يَكْفِيكَ عَيْشُكَ أَنَا مِنْهُ مُنْعَشٍ
إِهْنَأُ بِكُلِّ الَّذِي يَأْتِي الزَّمَانُ بِهِ
فَلَيْسَ يَجْرِي كَمَا يَهْوَى أَمْرُوهُ وَشَأْ

حرف الصاد

١٩٤

لَوْ تَسْقِي الطَّوْدَ لَأَعْتَرَاهُ الرِّقْصُ
مَنْ يَنْتَقِصُ الرِّيحَ فَنِيهِ الْمَقْصُ
حَتَّى مَ تَقُولُ لِي عَنِ الرِّيحِ قَبْ
هَذَا رُوحٌ يَهَارُ بِبَنِي السَّحْصُ

— ٧٠ —

۱۹۳

ساقی قدحی که کار عالم نفسی است
گر شادی از او یک نفس آن نیز بسیست
خوش باش بهر چه پیشت آید که جهان
هرگز نشود چنانکه دلخواه کسیست

۱۹۴

گر باده بکوه در دهی رقص کند
ناقص بود آنکه باده را نقص کند
از باده مرا توبه چه میفرمائی
روحیست که او تربیت شخص کند

صرف الضاد

١٩٥

أَنْظِرِ الْعَمَرَ كَيْفَ يَمْضِي حَزِينًا
فَاتَدْرُهُ فَسَوْفَ يُودِي وَيَقْضِي
مَا رَأَيْتُ الْبِنَاءَ عُمُرِي فَلَهْفِي
لِحَيَاةٍ كَذَا تَمُرُّ وَتَمْضِي

١٩٦

إِذَا مَا أَتَيْنَا خَاشِعِينَ لِمَسْجِدِ
فَلَمْ نَأْتِ نَقْضِي لِلصَّلَاةِ فُرُوضَهَا
وَلَكِنْ سَرَقْنَا مِنْهُ سَجَادَةً وَمَذَّ
عَرَاهَا إِلَيَّ جِئْنَا لِيَكُنْ نَسْتَعِيزُهَا

— ٧١ —

التقريب

۱۹۵

در یاب که عمر نازنین میگذرد
بنگر که چه سان زار و حزین میگذرد
عیش و طربی ندیده‌ام در همه عمر
صد حیف ز عمری که چنین میگذرد

۱۹۶

در مسجد اگر چه بانیاز آمده ایم
حقا که نه از بهر نماز آمده ایم
روزی زینجا س—جاده دزدیدم
آن کهنه شد است باز باز آمده ایم

حرف العين

١٩٧

مَا أَهْرَقَ السَّاقِي سُلَافًا فِي الثَّرَى
إِلَّا وَأَطْفَأَ نَارَ قَلْبٍ مُوَلِّعٍ
أَتَّظَنُّ رَاحًا ذَلِكَ الْمَاءُ الَّذِي
يُودِي بِمَاءَةٍ عَلَّاهُ فِي الْأَضْلَعِ

١٩٨

إِلَهِي وَمَجْرِي كُلِّ حَيٍّ وَمَيِّتٍ
وَرَبُّ السَّمَاذَاتِ النُّجُومِ السَّوَاطِعِ
لَيْنٍ كُنْتُ ذَا سَوْءٍ فَإِنَّكَ سَيِّدِي
وَمَا هُوَ ذَنْبِي إِنْ تَكُنْ أَنْتَ صَانِعِي

— ٧٢ —

التغريب

۱۹۷

هر جرعه که ساقیش بخاک افشاند
در دیده گرم آتش دل بنشاند
سبحان الله تو باده میپنداری
آبی که ز صد درد دلت بنشاند

۱۹۸

سازنده کار زنده و مرده توئی
دارنده این چرخ پاکنده توئی
من گرچه بدم خواهه این بنده توئی
کس را چه گنه آفریننده توئی

١٩٩

الدَّهْرُ مِنْ عُمْرِي لَحْظَةٌ وَمَا
جِيعُونَ إِلَّا قَطْرَةً مِنْ أَدْمِي
النَّارُ مِنْ أَحْزَانِنَا شَرَارَةٌ
وَالْخُلْدُ لَحْظَةُ الْهَيْءِ الْمُسْرِعِ

٢٠٠

كُنْتُ بَارِئًا فَطَرْتُ مِنْ عَالَمِ إِلَهٍ
مَرٍّ لِأَغْدُو عَنْ الْحُضِيِّضِ رَفِيعًا
حَيْثُ إِنِّي لَمْ أَلْقِ لِلْبَرِّ أَهْلًا
عَدْتُ مِنْ حَيْثُ قَدْ أَتَيْتُ سَرِيعًا

٢٠١

إِنْ يَوْمٍ كَالْكُرَةِ الْوُجُودُ بِهِوَّةٍ
لَمْ يَعْنِي وَأَنَا بِسُكْرِي هَاجِعُ
بِالْأَمْسِ فِي حَانَ الْمَدَامِ رَهْنَتْ وَالْ
خَمَارُ كَانَ يَقُولُ «رَهْنُ نَافِعُ»

— ٧٣ —

التَّصْرِيفُ

گردون نگري ز عمر فرسوده ماست
 جيحون اثري ز چشم پالوده ماست
 دوزخ شرري زرنج ييهوده ماست
 فردوس دمي ز وقت اسوده ماست

بازي بودم پريده از عالم راز
 باشد که برم ره ز نشيبي بفرار
 اينجا چو نيافتم کسي محرم راز
 ز آن در که در آمدم برون رفتم باز

گر عالم همچو گوی گردد بگوی
 بر من که خراب خفته باشم بجوي
 دوشم بخرابات گرو ميکردند
 خمار هميگفت که نیکو گروي

٢٠٢

ذُو اللَّبِّ لَا يُصْبِحُ فِي فَمٍ عَدِيمِ الْمَنَفَعَةِ
وَيَتَرَبُّ الرِّاحَ تَبَاعًا فِي كُثُوسٍ مُتَرَعَّةٍ
أَلْهَمَ فِي الْقَلْبِ فِي الْكُوزِ الْمُدَامَ مَوْدَعَةٍ
بُؤْسًا لِمَنْ عَافَ الْغِيْلَ وَأَحْتَمَلَ الْهَمَّ مَعَهُ

٢٠٣

إِذَا كَانَ يَجْرِي الدَّهْرُ عَكْسَ مَرَامِنَا
فَبَلَّ جِدُنَا يُحْدِي أَوْ الْفِكْرُ يَنْفَعُ
جَلَسْنَا رَمَانًا حَائِرِينَ لِأَنَّا
إِلَى الْعَيْشِ أَبْطَانَا وَلِلْمَوْتِ نُسْرُخُ

۲۰۲

عاقل غم وانديشهء لاشي نخورد
جز جام لبالب وپياپي نخورد
غم در دل وباده در صراحي باشد
خاكش بسر آنكه غم خوردمي نخورد

۲۰۳

چون كارنه بر مراد ما خواهد بود
انديشهء وجهد ما كجا دارد سود
پيوسته نشسته ايم در حيرت انك
زود آمده ايم ورفت ميبايد زود

صرف الفاء

٢٠٤

نَحْنُ نَبِيعُ التَّخْتِ وَالْأَجِ
بِصَوْتِ الْمَعْرِفِ
وَنَشْتَرِي بِسَبْعَةِ أَلْفِ
يَاءٍ كَأْسَ قَرْقَفٍ

٢٠٥

مَرَرْتُ أَمْسٍ بِخَزَافٍ يُدَقِّقُ فِي
صَنْعِ الثَّرَى دَابِنًا مِنْ دُونِ إِنْصَافِ
شَاهَدْتُ إِنْ لَمْ يُشَاهِدْ غَيْرُ ذِي بَصِيرِ
ثَرَى جُدُودِي بِكَفِّي كُلِّ خَزَافِ

— ٧٥ —

۲۰۴

ما افسر خان وتاج كي بفروشيم
دستار قصب بيانگ ني بفروشيم
تسبيح كه پيك لشكر تزويراست
ناكاه يك پياله مي بفروشيم

۲۰۵

از كوزه گري پرير كردم گذري
از خاك همي نمود هر دم هنري
من ديدم اگر ندید هر بي بصري
خاك پدرم بر كف هر كوزه گري

٢٠٦

حَسُّ الْأُمُورِ وَقُبْحُهَا مِنْ نَحْوِنَا
وَمِنْ الْقَضَا فَرَحٌ وَحُزْنٌ مُدْبِفُ
لَا تَعَزُّ لِلْأَفْلَاكِ تِلْكَ فَإِنِّي
أَوْهَى بِشَرِّعِ الْحُبِّ مِنْكَ وَأَضْعَفُ

٢٠٧

مَنْ نَالَ فِي الْيَوْمِ جُرْعَةً مَاءٍ
مِنْ جُرْعَةٍ مَكْسُورَةٍ وَرَغِيفًا
لَمْ يَغْتَدِ عَبْدًا لِمَنْ هُوَ مِثْلُهُ
أَوْ سَائِمًا مَنْ دُونَهُ تَكْلِيفًا؟

٢٠٨

فَمَنْ نَصْطَبِهَا خَمْرَةً وَرَدِيَّةً
فِي رَنَةِ الْعُودِ وَصَوْتِ الْمِعْرَفِ
أَصْحُ فَأَيَّامِ التَّرَاوِيحِ أَنْقَضَتْ
وَالْيَوْمَ عِيدٌ فَلَنْسِرَ لِلْقَرْقَفِ

- ٧٩ -

التغزيب

۲۰۶

نیک و بدی که در نهاد بشر است
شادی و غمی که در قضا و قدر است
بر چرخ مکن حواله که اندر ره عشق
چرخ از تو هزار بار بیچاره تراست

۲۰۷

یک نان بدو روز اگر شود حاصل مرد
واز کوزه شکستهء دمی آبی سرد
مخدوم کم از خودی چرا باید بود
یا خدمت چون خودی چرا باید کرد

۲۰۸

بر خیز و بیا تا می گلرنگ کشیم
با نغمه عود و نالهء چنگ کشیم
هشدار که ایام تراویح گذشت
عید است بیا تا می گلرنگ کشیم

٢٠٩

يَا ذَهْرُ هَلْ بِالَّذِي تَأْتِيهِ تَعْتَرِفُ
أَلَمْ تَزَلْ بِزَوَايَا الظُّلُمِ تَعْتَكِفُ
تُعْطِي اللَّئِيمَ نَعِيمًا وَالْكَرِيمَ عَنَاءَ
لَا شَكَّ إِمَّا حِمَارٌ أَنْتَ أَوْ خَرَفُ

٢١٠

غَدَا إِذَا مَا كَانَ يَوْمُ الْجَزَا
قَدْرُكَ يَغْدُو وَحَسَبُ الْمَعْرِفَةِ
فَلَنْ صِفَاتٍ حُسْنٌ إِنَّمَا
تُحْشَرُ إِنْ مَتَّ بِشَكْلِ الصِّفَةِ

٢١١

الْحَثُّ فِي الدَّهْرِ لَمْ يُشْمِرْ لَنَا ثَمَرًا
فَمَا نَحَاهُ أُمُرٌ بِالْحِكْمَةِ اتَّصَفَا
كُلُّ أَمْرٍ يَزِيحُ غُصْنًا مِنْهُ مُضْطَرَبًا
الْيَوْمُ كَالْأَمْسِ وَالْآيَةُ كَمَا سَلَفَا

- ٧٧ -

التقريب

۲۰۹

ای دهر بکردهای خود معترفی
در زاویه جور و ستم معتکفی
نعمت بخسان دهی و زحمت بکسان
زین هر دو برون نهء خری یا خرفی

۲۱۰

فردا که جزای شش جهت خواهد بود
قدر تو بقدر معرفت خواهد بود
در حسن صفت کوش که در عرصهء حشر
حشر تو بصورت صفت خواهد بود

۲۱۱

در دهر بر نهال تحقیق نرست
زیرا که درین راه کسی نیست درست
هر کس زده است دست در شاخه سست
امروز چودی شمار و فردا چون نخست

٢١٢

بَدَّيْ فِي جَامٍ وَأُخْرَى بِمُصْحَفٍ
وَطَوَّرًا أَنَا أَلْجَانِي وَطَوَّرًا أَنَا أَلْعَنُ
أَعِيشْ وَمَالِي تَحْتَ ذَا الْأَفْقِ مَبْدَأُ
فَلَا مُسْلِمٌ مُحَضٌّ وَلَا كَافِرٌ حِرْفُ

حرف القاف

٢١٣

تَوَضُّأُ إِذَا مَا كُنْتُ فِي الْحَمَانِ بِالطَّلَا
فَمَنْ يَفْتَضِحْ شَأْنًا فَلَا يَرْجُ أَنْ يَرْقَى
أَدِرْ لِي الْحُمَا إِنْ سِئَرَ عَقَابِمَا
قَدْ أَنْشَقَ حَتَّى لَا نَطِيقَ لَهُ رَتَقَا

٧٨
التقريب

یکدست به صحفیم و یکدست بجام
 که مرد حلالیم و گهی مرد حرام
 مائیم درین گنبد فیزوزه مقام
 نی کافر مطلق نه مسلمان تمام

در میکده جز بمی وضو نتوان کرد
 وین نام که زشت شد نکو نتوان کرد
 می ده که کنون پردهء مستوریء ما
 بدریده چنان شد که رفو نتوان کرد

٢١٤

إِنَّ مَنْ لَزَمُوا الْمَحَارِبَ لَيَلَا
وَالْأُلَى عَاقَرُوا كُتُسَ الرَّحِيقِ
غَرِقَ الْكُلُّ مَا بَيْنَهُمْ قَطُّ نَاجٍ
وَعَفَّوْا كُلَّهُمْ فَسَا مِنْ مُفِيقِ

٢١٥

هَاتِبَا كَالشَّقِيقِ أَوْ كَالْعَفِيقِ
وَأَسِيلُ يَدَيْمَا قَمَّ الْأَبْرِيقِ
مَالِي الْيَوْمَ غَيْرُ كَأْسِ الْحُمَيَّا
مِنْ صَدِيقِ صَافِي الضَّمِيرِ رَفِيقِ

٢١٦

لَا يَرُوقُ الْوُجُودُ مِنْ دُونِ سَاقِي
وَمَدَامِ وَصَوْتِ نَائِي عِرَاقِي
لَا أَرَى الْعَيْشَ مَا تَفَكَّرْتُ فِيهِ
غَيْرَ نَيْلِ الشُّرُورِ بَيْنَ الرِّفَاقِ

— ٧٩ —

التغزيب

۲۱۴

انها که کشندهء شراب نابند
و آنها که بشب مدام در محرابند
بر خاک يکي نيست همه در آبد
بیدار يکي نيست همه در خوابند

۲۱۵

در ده مي لعل لاله گون اي ساقی
بگشا ز گلوي شیشه خون اي ساقی
کامروز برون ز جام مي نيست مرا
يك محرم پاك اندرون اي ساقی

۱۱۶

دوران جهان بي مي وساقی هيچ است
بي زمزمهء ناي عراقی هيچ است
هر چند در احوال جهان مينگرم
حاصل همه عشرت است و باقي هيچ است

٢١٧

مَتَى أَنْبَلَجَ الصُّحُ الْمُسْتَشْعُ فَلْيَكُنْ
بِكَفِّكَ لِلصَّبِيَاءِ جَامٌ مَرُوقٌ
يَقُولُونَ إِنَّ الرِّاحَ مَرٌّ مَذَاقُهَا
فَقُلْتُ إِذَنْ فَالرِّاحُ حَقٌّ مُحَقَّقٌ

٢١٨

الدَّهْرُ مَا صَافَى أَمْرًا كَلَامًا وَكَمَ
مِنْ عَاشِقٍ أَرْدَى وَمِنْ مَعْشُوقٍ
مَنْ مَاتَ لَا يَحْيِي لَعَمْرُكَ مَرَّةً
أُخْرَى فَبَادِرْ وَأَحْسِنْ جَامَ رَحِيْقٍ

٢١٩

فَكَرَّتْ فِي الدِّينِ أَقْوَامٌ كَمَا
حَارَ بَيْنَ الشَّكِّ وَالْقَطْعِ فَرِيقٌ
فَإِذَا الْهَاتِفُ يَدْعُوهُمْ أَيَا
بَلَهْ لَا هَذَا وَلَا ذَاكَ الطَّرِيقُ

— ٨٠ —

التعريب

۲۱۷

هر گه که طلوع صبح ازرق باشد
باید بگفت جام مروق باشد
گویند بافواه که می تلخ بود
باید بهمه حال که می حق باشد

۲۱۸

این چرخ که باکسی نمیگوید راز
کشته بستم هزار محمود وایاز
می خور که بکس عمر دو باره ندهند
هر کس که شد از جهان نمیاید باز

۲۱۹

قومی متفکرند در مذهب و دین
جمعی متحیزند در شک و یقین
ناگاه منادئی بر آید ز کمین
کای بیخبران راه نه آنست و نه این

٢٢٠

زَيْنَتْ وَجَنَّةَ ذِيكَ الْمَالِحِ لَنَا
يَا رَبِّ فِي سَبِيلِ كَالَيْسِكَ ذِي عَبَقٍ
وَرُحْتَ تَأْمُرُ أَنْ لَا تَنْظُرَنَّ لَهُ
كَمَا تَقُولُ «أَمِلْ كَأَسَاوَلَا تَرِقِ»

٢٢١

يَحْلُو لَدَى النَّبَرُوزِ فِي الزَّهْرِ الْبَدَى
وَيَرُوقُ فِي الرُّوضِ الْمُحْيَا الشَّائِقُ
الْأَمْسُ مَرَّةً فَمَا يَرُوقُ حَدِيثُهُ
فَاهْنَأُ وَدَعِ أَمْسًا فَيَوْمُكَ رَائِقُ

٢٢٢

مَا عِشْتَ أَسْرَ الدَّهْرِ فَأَجْهَدْ وَأَرْتَشِفْ
كَأَنَّ الْإِطْلَا مَا دُمْتَ تَحْمِلُ طَوْفَهُ
إِنْ كَانَ أَوْلُنَا وَآخِرُنَا الثَّرَى
فَأَحْسَبْ كَأَنَّكَ فِي الثَّرَى لَأَفَوْقَهُ

- ٨١ -